

Folkhögskolan mitt i pandemin – digitalisering och nya arbetssätt

- Folkbildning i Coronatider, delstudie C, 2020

FÖRORD

I april 2020 startade Folkbildningsrådet samlingsprojektet *Folkbildning i Coronatider*. Under den gemensamma rubriken samlar Folkbildningsrådet åtta olika delstudier som på olika sätt belyser studieförbundens och folkhögskolornas förutsättningar och arbete i relation till spridningen av Coronaviruset i samhället.

Resultaten från de enskilda delstudierna redovisas successivt under projektets genomförande, samt i en samlad rapport i maj 2021.

I rapporten *Folkhögskolan mitt i pandemin – digitalisering och nya arbetssätt* presenteras resultaten från delstudie C: Folkhögskolornas förändrade arbetssätt. Studien har genomförts av Alexandra Söderman.

Rapporten ger en närbild av hur folkhögskolorna på kort tid ställde om sina arbetssätt under 2020 och vilka möjligheter och utmaningar som detta innebar. Vad är digitaliserad folkbildning på distans? Hur kompenserar man för det förlorade mötet? Nya avvägningar kring deltagarperspektiv? På väg mot nya insikter i väntan på det normala?

Folkbildningsrådet den 22 mars 2021

INNEHÅLL

Sammanfattning	6
1 Inledning	8
1.1 Delstudiens syfte	8
1.2 Metod och material	9
1.3 Disposition.....	10
2 En plötslig förändring av folkhögskolans verksamhet	12
3.1 Övergången till en annorlunda vardag	12
3.2 Omställt – men faktiskt även inställt	14
3.3 Att kunna mötas trots allt – om hybridformerna som uppstod	16
3.4 Väntan på att allt ska bli som vanligt igen	16
3 Det uteblivna mötet – mer än bara social distansering	18
4.1 Bristande spontanitet, dynamik och interaktion.....	18
4.2 Att åstadkomma närvaro på distans	20
4.3 Nya avvägningar kring deltagarperspektiv.....	22
4 Att vara folkhögskollärare under coronapandemin	25
5.1 Som att vara ny på jobbet.....	25
5.2 Arbetslaget och digitala eldsjälar som stöd	26
5.3 En period av frustration och engagemang	28
5 Expresslärande om digitala arbetssätt	31
6.1 Olika beredskap på olika folkhögskolor	31
6.2 Det temporära vardagslivet under pandemin som rum för lärande	32
6.3 Distansbaserad undervisning som krävt nya pedagogiska avvägningar .	34
6.4 En digital folkhögskolemänniska träder fram	36
6 Analys och diskussion	39
7.1 Pandemin som pedagogisk kris.....	39
7.2 Det förlorade mötet – väcker frågor om folkhögskolans pedagogik.....	40

7.3 Coronapandemin som digital bildningsresa.....	41
7.4 På väg mot nya insikter i väntan på det normala.....	43

Referenser	45
-------------------	-----------

Sammanfattning

Sammantaget framgår av delstudiens resultat hur coronapandemin gripit in i folkhögskolans ordinarie vardag på något olika vis på olika skolor, och även i relation till olika kursinnehåll. Pandemin har övergripande medfört ett ökat fokus på den enskilda kursdeltagaren, vilket aktualiserat nya pedagogiska avvägningar för folkhögskolans lärare. Erfarenheten av de omställningar som genomförts tycks i hög grad vara personlig och relaterad till själva folkhögskolläraryrket snarare än avhängig hur man lokalt valt att organisera själva arbetet. Föga förvånande, men inte desto mindre kraftfullt, beskriver många lärare att pandemin inneburit en svår arbetssituation med krävande pedagogiska utmaningar, minskad trivsel med arbetet och en större arbetsbörda, därtill ackompanjerat av den oro som smittspridning och sjukdom burit med sig. Något mer förvånande är dock att en så stor andel av folkhögskolans lärare ändå, till synes överraskande för dem själva, tycks ha uppfattat de nya digitala arbetssätten som pedagogiskt utvecklande och inspirerande.

Bland lärare på allmän kurs framhålls i det samlade materialet i hög grad den ökande arbetsbördan som omställningen medfört. Det tydligaste resultatet som avser särskild kurs är de olika hinder som ligger i att undervisa praktiska och estetiska moment med videomötesprogram. För studiemotiverande folkhögskolekurs tycks den distansbaserade undervisningen överlag ha fungerat efter omständigheterna väl, om än precis som på allmän kurs betydligt mer krävande än vanligt för lärarna som tagit ett stort ansvar för deltagarnas studiesituation under pandemin. När det gäller deltagare i behov av särskilt stöd är de ingen homogen grupp och därför framträder väldigt motstridiga resultat kring hur det fungerat för dem med undervisning på distans; i vissa fall har det fungerat mycket otillfredsställande och i andra överraskande bra.

Antagningsarbete inför höstterminen genomfördes i hög grad på distans, och folkhögskolornas samlade erfarenhet av detta tycks vara att det fungerat väl. Trots att antagningsarbetet praktiskt gått till på annat sätt än vanligt, tycks det övergripande inte ha givit upphov till någon omvälvning – annat än insikten om nya möjligheter för framtiden. Bedömningsarbetet framstår inte heller ha inneburit någon framträdande pedagogisk svårighet,

det finns exempel på skolor där det fungerat väl och andra där det fungerat sämre. Många lärare uppger att arbetslaget utgjort ett viktigt stöd, men det tycks även vara vanligt att man haft tätare kontakt med en mindre grupp kollegor än vanligt.

De lärare som innan pandemin hade god kunskap om digitala verktyg och arbetssätt tycks ha fått en viktig roll under övergången till distansundervisning, samt inför höstterminens återgång till mer av ett normalläge. Ofta har dessa personer kunnat stötta och bidra till att utveckla hybrida undervisningsformer på ett sätt som gör det möjligt att beskriva dem som digitala eldsjälar som trätt fram i stundens allvar. En mycket vanlig uppfattning bland folkhögskolans lärare är att de under pandemin arbetat mer än vanligt men med sämre resultat. Särskilt framträder upplevelsen av det förlorade mötet i form av bristande social dynamik, minskad känsla av gemenskap och sämre möjligheter till pedagogisk spontanitet. Att stötta deltagarnas interaktion med varandra uppges ha varit svårt. Avhoppet framstår dock inte ha varit fler än normalt, även om lärarna ger uttryck för att enskilda deltagare ändå fallit mellan stolarna. Tiden med pandemin tycks inte ha medfört en omställning utan snarare en rad olika processer, från den initiala omställningen, till den senare vårterminens och tidiga höstterminens utveckling av hybrida undervisningsformer och så ytterligare en omställning runt hörnet, just vid delstudiens slut i mitten av höstterminen 2020.

1 Inledning

Folkhälsomyndighetens rekommendationer för att minska smittspridning under coronapandemin har på olika sätt påverkat folkhögskolornas arbete. De tillfälliga direktiv om distansundervisning för vuxenutbildningen som implementerades i mars 2020 innebar dessutom att folkhögskolorna inledningsvis förväntades ställa om verksamheten med mycket kort varsel. I denna delstudie riktas fokus mot hur folkhögskolorna tolkat Folkhälsomyndighetens rekommendationer och omsatt dem i folkhögskolans pedagogiska arbete. Mer konkret syftar delstudien till att ta reda på hur folkhögskolorna och deras lärare utformat den distansbaserade undervisningen under pandemin, samt hur dessa anpassningar uppfattats och erfarits. Delstudien baseras på ett rikt och omfattande empiriskt material i form av enkätsvar från 149 av landets folkhögskolor, och två fokusgruppintervjuer med sammanlagt tolv lärare. Resultaten redovisas därför på ett övergripande plan, även om det bör betonas att själva upplevelsen av att arbeta som folkhögskollärare under pandemin framstår som både personlig och väldigt varierande. Den distansbaserade undervisning som folkhögskolan i hög grad har ställt om till under pandemin är heller inte distansundervisning vanlig bemerkelse. I stället har de pedagogiska omställningar och avvägningar som folkhögskolornas rektorer och lärare genomfört ramats in av coronapandemin och den samhälleliga turbulens den medfört, tillsammans med oro för smitta och allvarlig sjukdom. Eller som en lärare i studien sammanfattade det:

Hela tiden är man orolig för att göra fel och att smittan och döden ska svepa in på just vår folkhögskola.

1.1 Delstudiens syfte

I denna rapport redovisas resultatet av *Delstudie C: Folkhögskolornas förändrade arbetssätt*, som är en del i Folkbildningsrådets projekt om *Folkbildning i Coronatider*. Det övergripande projektets syfte är att utveckla kunskap om folkbildningens förutsättningar och arbete i relation till spridningen av coronaviruset i samhället, och denna delstudie fokuserar specifikt på den del av folkbildningen som utgörs av folkhögskolans verksamhet. Uppdraget som ligger till grund för rapporten har varit att

genomföra en enkät samt två fokusgruppintervjuer kring hur folkhögskolornas distansbaserade arbetssätt utformats och erfarits. De frågeställningar som ska besvaras genom delstudien tar sin utgångspunkt i den övergripande projektbeskrivningen, och har formulerats enligt följande:

- Hur har allmän, särskild och studiemotiverande kurs organiserats under pandemin, och vilka erfarenheter har det genererat?
- Hur har folkhögskolan arbetat med deltagare inom allmän, särskild och studiemotiverande kurs under pandemin, och vilka erfarenheter har det genererat?

Specifikt har det i den övergripande projektplanen betonats att delstudien ska generera kunskap om hur folkhögskolorna på allmän, särskild och studiemotiverande kurs arbetat med interaktion, närvaro, elevstöd, bedömning och antagning, vilken digital teknik som använts i detta arbete samt att därtill inhämta kunskap om eventuella avhopp under pandemin.

1.2 Metod och material

Delstudien *Folkhögskolornas förändrade arbetssätt* har två delar; en webbenkät riktad till både folkhögskolans lärare och övergripande pedagogiskt ansvariga (rektor, studierektor eller motsvarande) samt efterföljande två fokusgruppintervjuer genomförda på distans med videomötesprogrammet Microsoft Teams. Enkäten har syftat till att ge översiktlig kunskap om hur pandemin påverkat folkhögskolornas arbetssätt, och fokusgruppintervjuerna har möjliggjort en fördjupning.

Enkätmetoden som använts för delstudien är i huvudsak kvalitativ till sin karaktär. Det innebär att dess primära syfte varit att bidra med en mångfacetterad översikt av det insamlade materialet, hellre än att ligga till grund för kvantitativa, statistiska analyser (Jansen, 2010). Av den anledningen konstruerades enkäten med en stor mängd fritextfrågor, utöver frågor med fasta svarsalternativ och skattningstabeller. Enkäten distribuerades via e-post i november 2020 till samtliga 156 folkhögskolor med instruktion om att besvaras av respektive en respondent med övergripande pedagogiskt ansvar (rektor, studierektor eller motsvarande) samt två lärare (varav en på allmän kurs eller studiemotiverande folkhögskolekurs och en på särskild kurs). Totalt inkom 398 svar från 149 av de 156 folkhögskolorna; varav 137 svar var från pedagogiskt ansvariga och 261 från lärare (med fördelningen 49 procent på allmän kurs, 38 procent på särskild kurs och 13 procent på studiemotiverande folkhögskolekurs). Det ger totalt en mycket hög

svarsfrekvens om 85 procent (fördelat med 87 procent bland övergripande pedagogiskt ansvariga och 83 procent lärare).

Som forskningsmetod motiveras fokusgruppsintervjuer ofta av den särskilda möjligheten att förstå en viss grupp som det specifika samhället i miniatyr (Wibeck, 2010). Den ena fokusgruppintervjun genomfördes därför med lärare som i huvudsak arbetar på allmän och/eller studiemotiverande folkhögskolekurs medan den andra bestod av lärare som i huvudsak arbetar på särskild kurs. Fokusgruppdeltagarna rekryterades slumpmässigt bland de lärare som via enkäten anmält intresse att delta, så trots ambitionen att utgöra samhället i miniatyr går det inte att säkerställa att så skett med det urval som gjorts.

Fokusgruppintervjuerna genomfördes med respektive sex deltagare i varje grupp och samtalen spelades in och transkriberades. Eftersom fokusgruppintervju är till sin karaktär semistrukturerad, med frågor som inte är på förhand formulerade, strukturerades samtalet kring teman som hade sin utgångspunkt i preliminära resultat från enkätstudien. Dessa teman var; Erfarenheter från vårterminen, Deltagarnas perspektiv och deltagarperspektiv, Lärdomar inför framtiden samt Nuläget.

I analysarbetet har de samlade enkätsvaren och de transkriberade fokusgruppintervjuerna lästs igenom, först översiktligt och sedan noggrant, för att möjliggöra en sortering av materialet i kategorier som speglar det samlade resultatet. Den analys som genomförts är således tematisk (se Clarke & Braun, 2017). För att åskådliggöra de resultatteman som framkommit i materialet redovisas i rapporten sådana citat som representerar en viss kategori svar. För att förenkla läsbarheten har citat i viss mån anpassats till skriftspråk, och av etiska skäl är samtliga respondenter anonymiserade.

1.3 Disposition

Rapporten inleds med en fördjupad redovisning av delstudiens fyra resultatteman. I det första, *En plötslig förändring av folkhögskolans vardag*, riktas fokus mot hur folkhögskolans arbete påverkats av coronapandemin som på ett påtagligt vis grep in i folkhögskolans vardag med start i mars 2020. Framför allt belyses hur det pedagogiska arbetet initialt utformades, men även hur själva omställningen från ordinarie närundervisning till distansbasrat arbete gick till. Under rubriken *Det uteblivna mötet – mer än bara social distansering* redogörs för hur det för folkhögskolans pedagogik så viktiga mötet påverkats av restriktionerna under pandemin, vilket är ett

av delstudiens allra tydligaste resultat. Detta följs av att avsnitt som redogör för hur folkhögskolans lärare upplevt sitt arbete under coronapandemin, med rubriken; *Att vara folkhögskollärare under coronapandemin*. Det avslutande resultattemat *Expresslärande om digitala arbetssätt* belyser de delar i delstudiens samlade resultat som betonar hur arbetet under coronapandemin på kort tid medfört nya kunskaper om framför allt digitala undervisningsmetoder och pedagogiska arbetssätt. Efter genomgången av de fyra temana sammanfattas därefter resultaten med syfte att tydliggöra hur delstudiens frågeställningar besvarats. Detta följs av en fördjupande analys och diskussion som knyts till tidigare studier om distansbaserade arbetssätt inom folkhögskolan.

2 En plötslig förändring av folkhögskolans verksamhet

Folkhälsomyndighetens rekommendation om distansundervisning för vuxenutbildning som implementerades i mars 2020 medförde att folkhögskolorna blev tvungna att ställa om den pedagogiska verksamheten, i princip från en dag till en annan. Den förändring det innebar har i enkäten och fokusgruppintervjuerna beskrivits med ord som ”kaosartat” och ”förvirrande”. Det framgår även att omställningen lokalt präglades av motstridiga budskap och diskussioner om hur de nationella direktiven skulle tolkas, hur distansundervisningen skulle organiseras, med vilka tekniska verktyg och hur man skulle göra avvägningar mellan att å ena sidan bidra till att begränsa smittspridningen och å andra sidan tillse deltagares behov. På flera folkhögskolor hade man trots kort varsel, ändå viss beredskap. Antingen genom att man redan innan pandemin hade viss vana vid att arbeta med exempelvis digitala lärplattformar, eller för att man lokalt hade diskuterat igenom en eventuell arbetsgång i händelse av nedstängning. Överlag framträder dock bilden av den initiala omställningen som en händelse som på ett tämligen dramatiskt vis grep in i folkhögskolans vardag för folkhögskolornas ledning, dess lärare och kursdeltagare.

3.1 Övergången till en annorlunda vardag

Vårterminens omställning har genomförts på något olika vis på olika folkhögskolor; vissa lärare beskriver hur de gick hem från arbetet ena dagen för att dagen därpå direkt börja arbeta på distans. Andra beskriver att man lokalt valde att stänga ner verksamheten under någon eller några dagar för att planera hur distansundervisningen skulle genomföras. Det framgår i enkätsvaren att den plötsliga förändring av folkhögskolans vardag som pandemin medförde skapade en mycket speciell känsla:

Vi gick över från en dag till en annan och jag är förvånad att det ändå fungerade så pass bra som det gjorde, men jag tänker också att vi i personalen och våra kursdeltagare var lite uppfyllda av stundens allvar på något sätt, så det var speciellt. (Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)

På vissa folkhögskolor avsatte man mer tid för planering av omställningen, i något fall upp till en vecka för att också deltagarna skulle få möjlighet att förbereda sig, exempelvis genom att hämta studiematerial för att ens kunna övergå till att studera på distans:

Vi hade en omställningsvecka där eleverna som var i klassrummen på sätt och vis kunde plocka med sig grejer hem, men lärarna fick absolut inte gå till jobbet, vi fick inte vara i våra lokaler. Vår rektor bara sa 'okej, nu är det bestämt, allting sker på distans'. [...] Så det är väl det jag har säga om själva övergången, för den var ju rätt så dramatisk. Ingen fattade egentligen vad de skulle göra. (*Lärare, särskild kurs, fokusgruppsintervju*)

Både lärare och de pedagogiskt ansvariga som besvarat enkäten uppger samstämmigt att all eller nästan all undervisning på såväl allmän som särskild kurs och studiemotiverande folkhögskolekurs förlades till distans under vårterminen. Konkret innebar det att såväl lektioner, genomgångar, grupparbeten och inlämningsuppgifter samt praktiska/estetiska moment som exempelvis maskinsäkerhet och sånglektioner förlades till distans. För detta ändamål användes en rad medel och verktyg för undervisning och kommunikation, där e-post framstår som ett särskilt viktigt kommunikationsmedel tillsammans med olika slags digitala mötesprogram och internetplattformar, men även applikationer, vanliga brev, telefon och sms nämns i enkäten. Många av de digitala verktyg som använts i folkhögskolan under denna tid är kommersiella och för användarna avgiftsfria såsom Facebook, olika Google-verktyg och meddelandetjänsten WhatsApp, men på en del skolor anges att man redan innan pandemin använde och hade tillgång till lärplattform med It's Learning och Schoolsoft som två exempel.

Under övergången till distansbaserad undervisning har folkhögskolorna också använt en rad olika digitala mötesprogram. Google Meet är det mest använda av dem; nästan hälften av lärarna uppger att de använt det. Ca 40 procent har använt Microsofts Teams och ungefär en tredjedel använde Zoom¹. Siffrorna antyder en viss överlappning mellan olika program, och merparten av folkhögskolans lärare uppger att de digitala plattformar som använts har fungerat väl (30 procent) eller ganska väl (60 procent). Dock uppger lärare på studiemotiverande folkhögskolekurs överlag att de digitala plattformarna fungerat sämre (dubbelt så stor andel anger att

¹ Övriga digitala verktyg som uppges ha använts för den distansbaserade undervisningen är (utan rangordning): Google Classroom, Discord, Hangouts, Messenger, Google Education Suite, Schoolsoft, Facetime, First Class, YouTube, Dropbox, Google Drive, Google Duo, Google Mail, Jamboard, Jitsi, Kahoot, Lunis, Menti, Miro, NE, Nextcloud, Padlet

plattformarna fungerat i låg grad väl, jämfört med lärare i övriga kurser). Intressant att notera är att lärare som uppgivit att de hade viss tidigare erfarenhet av distansundervisning innan pandemin, också i högre grad uppgivit att plattformarna fungerat mindre väl – ca tio procent av den gruppen svarar det, jämfört med ca fem procent av de med ingen eller ringa tidigare erfarenhet. Sammantaget antyder det att de digitala plattformarnas funktionalitet beror på undervisningens art och även att det krävs viss kunskap och erfarenhet för att bedöma hur väl de fungerar i förhållande till ändamålet.

3.2 Omställt – men faktiskt även inställt

Även om folkhögskolans lärare i hög grad beskriver hur de genom olika anpassningar kunde ställa om delar av den pedagogiska verksamheten till distans, framgår ändå att vissa av de ordinarie aktiviteterna och undervisningsmomenten inte gick att genomföra på distans. Orsaken till det anges främst vara att vissa moment rent praktiskt inte gått att anpassa eller överföra, även om viljan har funnits. Just viljan och ambitionen att i så hög grad som möjligt ställa om verksamheten är genomgående påtaglig i lärarnas svar. Dock är kursinnehåll som musicerande, matlagning och textilutbildning ändå snudd på omöjliga att genomföra på distans eftersom de bygger på att ha tillgång till vissa material och viss utrustning. Själva tekniken fungerar också sämre för vissa kursinnehåll, exempelvis låter det sig inte väl göras att öva ensemblespel med videomötesprogram.

Vi förlade alla delar av undervisningen till distans. Även praktiska moment som svårligen kunde genomföras digitalt försökte vi hitta lösningar på. Att öva kyrkosång var väldigt spännande på distans men också väldigt svårt eftersom det finns 1–2 sekunders fördröjning av ljudet, vilket gör att om man ska assistera och hjälpa en ny elev så är det mer eller mindre omöjligt. (Lärare, särskild kurs, enkätsvar)

I andra fall handlar det dock inte om tekniska begränsningar utan om själva lärandets och undervisningens art. En lärare på särskild kurs beskriver exempelvis hur textilutbildningens fysiska dimensioner inte alls lämpar sig för digitala arbetssätt eftersom så mycket av det man ska lära ”sitter i händerna”.

Textilutbildning på distans går inte bra! Så mycket som sitter i händerna som är omöjligt att lära digitalt. Deltagarna har inte material och utrustning där de befinner sig dessutom är de nybörjare. Vi har inte ett gemensamt textilspråk. Det lär man sig på plats genom att 'klämma och känna'. Även om jag själv har mycket privat att tillgå för att visa så går det inte att förmedla digitalt. (Lärare, särskild kurs, enkätsvar)

Utöver praktiska och estetiska moment nämns även olika slags studiebesök, stora sammankomster och temaarbeten som sådant som inte kunnat genomföras alls². Även matematik nämns som ett ämne som det varit svårt att undervisa i på distans, eftersom det varit svårt att exempelvis ha genomgångar på tavlan så att alla ser, och även svårare än vanligt att ge enskilda deltagare hjälp under lektionen.

I de delar av undervisningen där det varit genomförbart att ställa om till digital, distansbaserad undervisning så har det gjorts genom att anpassa metoder och överföra kunskapsinnehåll till nya former. Anpassningar tycks i hög grad ha gjorts genom att hela eller delar av undervisningsupplägget strukturerats om för att passa på distans, eller att man i så hög grad som möjligt i stället verkat för att bibehålla den ordinarie strukturen. En lärare berättar om hur anpassningarna först skapade en ganska annorlunda pedagogik jämfört med folkhögskolans ordinarie arbetssätt – på ett sätt som gjorde att undervisningen kunde liknas mer vid Hermods än vanlig folkhögskola. En lärare på allmän kurs betonade särskilt att det var svårt använda den pedagogik man är van vid. Andra har på liknande sätt uttryckt att man blev tvungen att tänka om och göra på nya sätt för att ens närma sig liknande resultat som den ordinarie undervisningen. En lärare uttrycker därför hur pandemin inte bara har medfört en förändring, utan flera omställningar i olika skeden:

Ja, men det känns som att jag har testat på och jobbat på tre olika sätt digitalt under den här tiden. Dels helt distans i våras med en enda grupp. Och sen under början av höstterminen, då hade vi två dagar i skolan och två dagar hemma [...]. Men sen har vi kommit in i en ny period där det är heldistans igen, och då är schemat annorlunda från i våras [...] Jag har testat olika saker och tar med mig olika grejer från varje tid jag har jobbat digitalt. (*Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju*)

Citatet illustrerar hur restriktionerna under pandemin utlöste en kedja av olika omställningar och pedagogiska avvägningar, vilket i sin tur framstår som mycket omvälvande, och arbetsamt för folkhögskolans verksamhet. Många lärare beskriver arbetet med omställningen som mycket krävande, både tidsmässigt, men också eftersom man i ”skarpt läge” förväntades arbeta med verktyg man tidigare hade ingen, eller begränsad kunskap om. De enklaste moment kunde därför bli en tidskrävande prövning, och många ger uttryck för att ha lagt mycket mer tid på arbetet än i vanliga fall.

² Följande moment specificeras som sådana som inte kunnat genomföras alls på grund av omställningen (utan inbördes ordning); massage, laborationer, sång och instrumentensemble, stora vokalensembler, fysiska gruppimprovisationer, dramaövningar, samlingar, hajk, vernissage, körsång, olika studieresor, dans, sömnad, vävning, utställningar, idrott, yoga, apu, möbelsnickeri, brädspel, grupparbeten, odling, temadagar, filmstudier, fyra-hörnsövningar, friluftsdagar.

3.3 Att kunna mötas trots allt – om hybridformerna som uppstod

En av omställningarna, utöver den initiala övergången till distans under vårterminen, tycks ha bestått av övergången till olika slags hybridformer av blandad när- och fjärrundervisning. I enkätsvaren nämns framför allt hur man redan under den senare delen av vårterminen kunde komma runt rekommendationerna om distansundervisning genom att, när vädret tillät, bedriva undervisning utomhus med utrymme för social distansering. Det framgår även att man på olika skolor haft andra typer av blandande upplägg, exempelvis där lärare arbetat på distans, medan deltagarna varit på plats, samt former där några deltagare i taget växelvis har varit på plats och resten samtidigt deltagit i undervisningen på distans. För deltagare som skulle ta examen i slutet av våren samt överlag på särskild kurs framstår hybridformer och undantag som särskilt viktiga. En lärare på särskild kurs betonar hur man ”lite successivt, när man lite grann såg hur det här scenariot utvecklade sig” kunde öppna upp undervisningen genom att skapa små konstellationer av deltagare och lärare som träffades fysiskt. Hybridformerna som utvecklades under senare delen av vårterminen tycks också ha lett till en större beredskap inför den omställning som kom att ske under andra halvan av höstterminen. Det diskuterades bland annat i fokusgruppen med lärare från särskild kurs, som beskrev hur de i hög grad valde att behålla en blandad undervisningsform efter sommaren och fortsatt under höstterminen.

3.4 Väntan på att allt ska bli som vanligt igen

I de samlade svaren framträder vad som kan beskrivas som en pedagogisk väntan och längtan efter det normala. Det tog sig bland annat uttryck i att man i stället för att ställa om och ställa in också beslutade att skjuta upp vissa moment från vårterminen till efter sommaren. En lärare på allmän kurs berättar om hur man valde att skjuta på alla slags muntliga redovisningar i ämnet svenska som andraspråk. När det senare visade sig att pandemin inte alls var över efter sommaren, blev början av höstterminen ganska stressig eftersom man då skulle bocka av så gott som alla muntliga moment från våren, och samtidigt hinna med dem för hösten. En annan lärare beskriver det som att man under våren ”pausade” vissa moment, och tillfälligt ersatte dem med annat:

Vi var tvungna att pausa deltagarnas undervisning i möbelsnickeri som är deras huvudämne, och deras pågående projekt. Det var omöjligt för dom att fortsätta

snickra hemma. Detta gällde både grundkursen och fortsättningskursen. Så vi var tvungna att tänka helt om och hitta på nya uppgifter. *(Lärare, särskild kurs, enkätsvar)*

Den väntan efter det normala som många folkhögskollärare ger uttryck för handlar inte enbart om själva undervisningen, utan är också relaterad till hela folkhögskoleupplevelsen med alla dess sociala och socialpedagogiska dimensioner. En lärare på särskild kurs berättar i fokusgruppintervju om hur deltagarna vanligtvis kramas väldigt mycket ”så fort de får syn på varandra”, och det framstår som en slags illustration av den speciella stämningen som är på en folkhögskola. Att även kramarna fick skjutas på framtiden manifesterar därmed en slags väntan på att återgå till den vanliga stämningen, som inte riktigt uppnåtts på samma sätt med socialt distanserade ”covid-kramar”:

Vi undervisar i hur man kramas en och en halv, två meter ifrån varandra. Och sen säger vi att ’tänk vad mycket ihopsamlade kramar det finns som vi kan sen använda som ett kapital när det här är över’. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

Väntan handlar dock inte bara om ett entydigt tillbakablickande till tiden innan pandemin, utan inbegriper också en slags väntan på att få etablera det vanliga på nytt:

Vi gick på distans i dag. Vi har haft på plats ända till nu, och det blir ännu mindre folkhögskola på plats när man ska hålla distans och ha vissa på nätet, vissa på plats – och hela tiden tänka sig för att det ska vara smittsäkert – än det här myllret av folk på nätet. Så jag tror absolut att har man planerat det från början, då tror jag att man skulle kunna få en ganska härlig folkhögskola, men på nätet. Med mer utspridda, människor ... kanske sådana som inte alls kan ta sig till skolan, att man kan få med dem mer delaktiga i det här. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Det man övergripande förstår längtar efter är således sådant som rutiner och att kunna föreställa sig vad som ska hända härnäst. De temporära åtgärderna under pandemin tycks i motsats till det ha fått karaktären av ett slags brandsläckande pedagogiskt arbete som aktualiserats av nya folkhälsodirektiv. Samtidigt som väntan på det normala är påtaglig, framhålls i de samlade lärarsvaren också som en styrka med folkhögskolan att det ens varit möjligt att omorganisera undervisningen på det sätt som skett under pandemin. En lärare på allmän kurs uttrycker att det särskilt visat sig att det är en del av folkhögskolans tradition och demokratiska skyldighet att just ”utvecklas och nå alla i olika tider och behov”.

3 Det uteblivna mötet – mer än bara social distansering

Folkhögskolans pedagogiska verksamhet har under pandemin övergripande ställts om till distans, ofta på ett sätt som kan beskrivas som fjärrundervisning – det vill säga att lärare och deltagare varit åtskilda rumsligt men inte i tid; man har loggat in på plattformar samtidigt och har i hög grad arbetat med olika uppgifter i realtid. Överlag tycks arbetssätten ha utformats på ett sätt som medfört att deltagarna i högre grad än annars arbetat ensamma, vilket utgjort ett stort brott med folkhögskolans ordinarie pedagogik som i hög grad baseras på interaktion och möten mellan människor. Av den anledningen är det inte överraskande, men likväl mycket tydligt att det mest framträdande resultatet av delstudien har varit lärarnas upplevelse av att det för folkhögskolan så betydelsefulla ”mötet” har uteblivit under perioden av distansundervisning. Vissa lärare konstaterar i sina svar bara kort att så var fallet, medan andra utvecklat sina svar på ett sätt som gör det möjligt att förstå att det uteblivna mötet utgjort den kanske påtagligt största förlusten för folkhögskolan. Att inte mötas förstås därmed handla om mer än bara den sociala distanseringen – i stället framstår det närmast som att en väsentlig del av folkhögskolans pedagogiska själ temporärt gick förlorad.

4.1 Bristande spontanitet, dynamik och interaktion

På frågan om moment som inte gått att genomföra på distans är det en stor andel som uppger just mötet, samtalet och interaktionen mellan deltagare. En lärare på allmän kurs uttrycker det som att alla typer av samtal har uteblivit, vilket beskrivs som en av folkhögskolans allra viktigaste metoder och att: ”De samtal som förs med digitala hjälpmedel räknar jag som något annat.” I än mer specifika svar lyfts det fram att man med ”mötet” menar sådant som pedagogisk interaktion och gruppdiskussioner, och att båda dessa delar eller dimensioner av folkhögskolans arbete har varit svåra eller mycket svåra att åstadkomma med de digitala plattformarna. I enkätsvar kring hur interaktion mellan deltagare fungerat framgår tydligt att det varit

svårt att få till under perioden av distansundervisning, och det förtydligas även i fokusgruppintervjuerna:

Det här samtalet som sker naturligt i rummet, det försvann ju, så man fick hitta på någonting hela tiden. För det är svårt att plocka upp små kommentarer som kanske inte kommer, för micken är avstängd. Vi diskuterar alltid nyheter varje dag, men nu blev det någon som sa en nyhet och sen är det tyst, det händer ingenting. Så just den delen tyckte vi var väldigt frustrerande, att vi skulle lägga om till att inte kunna använda det som sker i gruppen på samma sätt. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Också i internatskolornas enkätsvar framgår att det just är det pedagogiska mötet som gått förlorat eller varit svårast att få till med bibehållen kvalitet, även i de fall deltagarna bott kvar på skolan. Direktiven om social distansering har helt enkelt gjort internatfolkhögskolans vardag svår att upprätthålla, eftersom många uppger att undervisningen baseras på att deltagarna har nära kontakt med varandra – vilket de inte kunnat ha på samma sätt under pandemin.

Videomötesprogrammets trubbighet när det gäller att i stora grupper åstadkomma social dynamik och känslan av riktiga möten framkommer i en övervägande stor del av alla svar, oavsett kurstyp. Lärarna uppger övergripande att den minskade dynamiken upplevs ha haft en negativ påverkan på deltagarnas motivation. Dessa erfarenheter tycks överlag ha givit upphov till omfattande pedagogisk reflektion kring undervisning:

Vad gäller för min del så tycker jag att det som har varit svårt liksom rent undervisningsmässigt, det är de här som man vet har svårt att komma i gång och svårt att avsluta. I klassrummet man bara kan gå förbi och, 'Du, hur går det?' [...] Vissa deltagare har man kanske också överenskommelser med, att när de fastnar, då kommer jag dit, eller du kommer hit, eller så där. Det har varit jättesvårt, tycker jag. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Utöver reflektioner kring själva undervisningen tycks den bristande dynamiken som kommit av den distansbaserade undervisningen också ha föranlett reflektioner kring vad "den digitala folkhögskolan" är och kan vara när man inte kan göra som vanligt och sätta igång samtal på lektionen som fortsätter vidare ut i korridoren på rasten, och sen tillbaka in i klassrummet igen. I stället hörs bara det virtuella ljudet av deltagare som loggar ur den digitala plattformen, följt av en total tystnad. Den bristfälliga sociala dynamiken illustreras även med hur samvaron via digitala videomötesprogram i något fall bidrog till att tidigare konflikter avtog eftersom det helt enkelt inte var möjligt att gräla på distans:

Det funkar inte att gräla på samma sätt på Google Meet, det är väldigt jobbigt. Så alla fick uppföra sig, och helt plötsligt blev det faktiskt mycket bättre när alla måste kämpa och hålla tillbaka. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

En lärare på allmän kurs beskriver hur enbart digital undervisning ”skär bort för mycket” av det som sker i ett rum, när lärare och deltagare möts och att det som blivit särskilt tydligt under pandemin är att vissa moment inte alls går att översätta till distans. Genom den påtvingande erfarenhet av att bedriva undervisning på distans uttrycks ändå att man som lärare är mer kvalificerad nu att bedöma när det kan passa med digitala arbetssätt, men också att man skaffat sig god grund för att motivera när det inte alls fungerar, och att nya pedagogiska frågor väcks genom den erfarenheten:

Vi kan träffas, men vi kan inte uppleva det tillsammans på samma sätt. Och det här med att läsa en bok och läsa en uppgift, läsa en text. Alltså när ska saker och ting ha ...? När ska vi ha det i handen? När ska vi göra det med handen? När ska vi tala till varandra? När kan vi skriva det? *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

En övergripande pedagogiskt ansvarig beskriver i enkätsvar på liknande vis en slags allmän avsaknad av just ”Den nära kontakten och den intuitiva upplevelsen som uppstår i ett samtal öga mot öga. På videolänk ser man en skärm, inte en människa.”, vilket ger en bild av just den fysiska närheten till andra människor som en viktig dimension av interaktionen som upplevs ha gått förlorad.

4.2 Att åstadkomma närvaro på distans

Många folkhögskollärare berättar om hur det precis i början av omställningen till distans var vanligt att deltagare släckte ned sina kameror och bara deltog i undervisningen som svart ruta i videomötesprogrammen. Därför utvecklades överlag ganska snabbt olika nya, distansanpassade dagliga rutiner för inloggning, samling och gemensamma genomgångar där man helt enkelt inte gav närvaro om deltagare inte hade kameran på, annat än i exempelvis specialpedagogiskt motiverade undantagsfall. En lärare på särskild kurs betonade att avstängda kameror än mer drabbar den redan decimerade dynamiken och att man därför beslutat sig för ”obligatorisk kamera”.

Det framgår tydligt, särskilt under fokusgruppintervjuerna, hur man på olika skolor utvecklat olika tillvägagångssätt för att hantera just närvaron, men också för att kunna bedöma deltagares arbeten. En lärare beskriver exempelvis att de distansbaserade arbetssätten gjort det svårare att stötta deltagare till att verkligen göra uppgifter ordentligt på egen hand, och

uttrycker hur man kunnat märka en tendens att vissa börjat klippa ihop textdelar att lämna in mest för att få ”rätt” på uppgiften. Detta sätt uppges skilja sig från hur det är i vanliga fall, då det ju är möjligt för läraren att se själva processen och därmed veta säkert att det faktiskt är deltagaren själv som skrivit uppgiften. Frågan om närvaro beskrivs också som ett sätt att försöka bibehålla känslan av gemenskap för att trots distans få till något som liknar den vanliga känsla av gemenskap som brukar genomsyra folkhögskolans arbete:

Vi sa att vår primära uppgift just nu, det är att skapa ett sammanhang och en gemenskap. Och för att göra det, på det sättet som vi vet hur man gör det, det är att ses liksom. Därför tyckte vi att det var viktigt att vi hade de här mötena två gånger om dagen, för att känna; 'men vi är fortfarande en grupp'. Och att deltagarna också träffar varandra under tiden, så att de inte bara jobbar själva. Vi hade bokcirklar och de tittade på saker och diskuterade och så där. Men vi upplevde att de kanske inte tog ansvar själva, när vi sa att man behövde ringa upp eller så. Men det var väldigt nytt med teknik och lite läskigt att synas på bild till exempel. Så därför var vi ofta med och skapade en grupp, och såg till att 'Hej, hej, nu är ni här, nu ska ni prata med varandra'. (*Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju*)

Många lärare beskriver just hur det krävt mycket aktivt arbete för att ens närma sig den vanliga känslan av närvaro och gemenskap. För många tycks det ha skapat frustration, eftersom man trots stora ansträngningar inte lyckats hålla samma kvalitet som vanligt, vilket i sin tur gått ut över deltagarna:

Majoriteten har det varit tungt för. Och väldigt mycket också av för de ensamkommande som kanske inte har någon familj och kanske bor själva. Då är skolan egentligen själva mötesplatsen för att komma ut och vara social, och nu var de tvingade till att, 'Nej, ni får inte träffa folk på grund av det här'. Så det var en hel del som gick ner sig lite grann i måendet, som vi försökte stötta. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Liknande svar finns även i hög grad bland lärare som uppgivit att de undervisar på studiemotiverande folkhögskolekurs. Det framstår som att deltagarnas liv blivit påtagligt närvarande i deras arbete, inte bara på gruppnivå utan också alla individuella skillnader i livsvillkor, förutsättningar och mående.

4.3 Nya avvägningar kring deltagarperspektiv

Deltagarperspektivet tycks ha blivit särskilt påtagligt under pandemin, inte minst verkar den enskilda deltagaren ha fått en mer framskjuten position för många lärare, samtidigt som gruppen blev mer svårhanterlig. I det samlade materialet framträder bilden av hur den enskilda deltagaren blivit mer synlig, på ett sätt som bidragit till att vissa lärare lyft fram nya pedagogiska möjligheter. Några lärare lyfter exempelvis fram sin egen bakgrund inom yrkesområden som coaching och terapeutiskt arbete som en styrka som de äntligen fick användning för i sitt arbete som lärare i folkhögskola. Det mer påtagliga mötet med enskilda deltagare har även gjort andra dimensioner av deltagarnas liv och förutsättningar tydliga i relation till undervisningen, på nya sätt jämfört med hur det är i vanliga fall:

Jag tycker att den här möjligheten som blir när man har en individuell kontakt mejlledes med allihopa, det blir en helt annan kommunikation med många av deltagarna. Även de tysta hörs. Ja, så det ger ju jättemycket. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

De förutsättningar som pandemin och den distansbaserade undervisningen aktualiserat har både handlat om att deltagarnas varierande grad av tekniska kunskaper blivit väldigt påtagliga, men rör också trivsel och välbefinnande samt ekonomiska förutsättningar såsom olika tillgång till tekniska redskap, internetuppkoppling och möjlighet till studiero i hemmet:

Bland våra deltagare har vi relativt hög andel nyanlända och ganska unga, alltså kring 20–25 års ålder. Många av dem använder bara sina telefoner, de har inte ekonomi att ha en dator att sitta och jobba på. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Deltagarperspektivet förstås också som en aspekt i avvägningar kring att överbrygga de dilemman som skilda förutsättningar innebär:

Nu i augusti när de började så ägnade de två veckor åt att bara gå igenom en massa teknik. Inte bara ha en genomgång, utan de testade, gjorde massa övningar, och ganska roliga övningar. Och så fick de spela in och så fick de spela upp och hoppa mellan olika funktioner och så där. Och den gruppen har blivit jätteduktiga, de är superduktiga. Det är praktisk kunskap som de tar med sig sen när de slutar nu till jul. Så, ja, det var ett bra val att ha med det i kursen och i början. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Deltagarperspektivet inkluderas även i kurser där deltagarna är i behov av särskilt stöd:

Våra deltagare har drabbats av stroke de flesta av dem, och fått afasi, det vill säga en skada på vänstra hjärnhalvan i talcentrum. Och just på kurs för personer med afasi, som jag är ansvarig för, tränar de kommunikation. De ska lära sig tala, läsa, skriva, räkna på nytt. Våra deltagare är mellan 28 och 82 år. Genomsnittsålder är 51 år, och de har olika bakgrund. Så det här med att använda digitala plattformar har varit väldigt omständligt för dem. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

Avvägningar kring deltagares tillgänglighet har också en annan dimension, där distansbaserad undervisning även har kunnat tolkas som en undervisningsform som i vissa avseenden kan bidra till ökad likvärdighet:

Min utvärdering på våren från min distansutbildning var att den blev mer tillgänglig, den blev mer demokratisk, den blev mer ekonomiskt fungerande för de som hade dålig ekonomi. Det var lättare att ha allt på nätet. *(Lärare, särskild kurs, enkätsvar)*

Lärarnas avvägningar kring deltagarperspektiv inbegriper också insikter om konkreta fördelar med de nya distansbaserade arbetssätten, exempelvis kring sådant som att presentera inför gruppen. En lärare på särskild kurs framhöll exempelvis hur det verkade ha varit betydligt mindre jobbigt än vanligt för nya deltagare att hålla i presentationer inför gruppen. En annan lärare uttryckte liknande:

Jag har muntlig framställning bland annat då, för att man ska kunna presentera sig som företagare, eller konstnärligt fördjupningsår för kreativa yrken. Då kan man tro att alla som vågar stå och spela musik, de vågar väl prata framför grupp? Men det är inte alls samma sak. De blir trygga av att först ses på distans. *(Lärare särskild kurs, fokusgruppintervju)*

Flera lärare och pedagogiskt ansvariga anger att kuratorn fått en framträdande roll i förhållande till deltagarna under perioden med distansbaserad undervisning:

Vi utökade faktiskt kuratorns tid, både för oss lärare, för att vi skulle kunna hantera det och också för våra deltagare. Så det har varit väldigt stor ångest. En del hade inte förlorat någon, men de kände ju att de inte vågade gå ut i luften nästan. Många fick väldigt stark ångest av själva omvärldssituationen, och sen fick de inte ens gå till skolan och uttrycka sig, ha vänner och kamrater. *(Lärare särskild kurs)*

Vikten av att kunna arbeta tillsammans med en nära kollega betonas som ett sätt att hantera och balansera mellan deltagares behov och den egna arbetssituationen:

Det var väldigt skönt att få ett fokus så att vi kunde vara två, vi som jobbade med allmän kurs, för det var många där som tyckte att det var väldigt jobbigt och väldigt svårt, och de ville inte gå hem. Det behövdes mycket stöttning och det klarade vi för att vi var två, men det blev också mycket mer jobb än i vanliga fall med att försöka få med alla. Det var många i den gruppen som skulle gå ut – det var deras sista år på folkhögskolan. Så vi jobbade ganska hårt för att alla skulle klara av sina studier. Många hade varit två, tre, fyra år på skolan, och de skulle kunna få avsluta sina kurser och göra det de skulle. Så mycket så individuell kontakt med deltagarna. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

De lärare som i enkäten svarat att de i huvudsak undervisar på studiemotiverande folkhögskolekurs beskriver att arbetet med deltagare i behov av särskilt stöd endast fungerat i låg grad väl, även om man uppger att man förstås gjort de anpassningar man kunnat. Spridningen i svaren är dock stor; medan man tycks ha arbetat på i ungefär samma anda som vanligt med vissa deltagare har andra behövt betydligt mer stöd än vanligt. I en del fall verkar man ha gjort undantag från direktiven om distansundervisning, antingen helt eller delvis. En lärare beskriver särskilt hur restriktionerna under pandemin medfört stora svårigheter för gruppen deltagare med synnedsättning. För att i så hög grad som möjligt bibehålla kvaliteten på deras undervisning har lärarna fått göra ett mycket stort arbete med att exempelvis läsa in textbaserat material. Lärarna på studiemotiverande folkhögskolekurs ger också i relativt hög grad uttryck för att deltagarna mått dåligt av den sociala isolering som pandemin med distansundervisning medfört.

4 Att vara folkhögskollärare under coronapandemin

Det är tydligt att själva arbetssituationen för folkhögskollärarna förändrades under pandemin på ett sätt som går att likna vid att vara ofrivilligt ny på jobbet. Omställningen har därför upplevts på olika vis; många beskriver arbetssituationen på ett sätt som gör det möjligt att förstå att de inte trivts med distansarbete, trots att allt gått relativt bra givet omständigheterna. Andra svarar på ett sätt som ger vid handen att de under perioden av distansundervisning upptäckt nya dimensioner i folkhögskolläraryrollen, såsom att tydligare kunna uppmärksamma enskilda deltagare. Mellan dessa två positioner finns förstås även en mer ambivalent hållning, präglad av resonemang kring nya kunskaper, men samtidigt ett värnande av folkhögskoletraditionen. Oavsett upplevelse så har omställningen under pandemin dock odiskutabelt inneburit att folkhögskollärare ställts inför att väldigt plötsligt hantera och handskas med en ny verklighet och arbetssituation med en myriad av tekniska verktyg, digitala plattformar – både för egen del och i mötet med deltagare.

5.1 Som att vara ny på jobbet

Många lärare ger uttryck för att omställningarna under pandemin gjort att man blivit nästan som ny på jobbet igen. Det framgår genom utsagor om att arbetet varit mycket tidskrävande, att de vanliga rutinerna inte fungerat, och att man efter arbetsdagarna under pandemin varit ”helt slut” på ett sätt man inte varit tidigare; att arbetet plötsligt började mala i huvudet hela tiden: ”Kom ihåg det här, det där ska jag komma ihåg, det där ska jag göra sen, och så hur löser jag det?”, även när man försökte varva ner efter arbetet hemma i soffan på kvällen. En fokusgruppdeltagare berättar om en kollega som innan omställningen till distansbaserad undervisning inte ens ägde en smartphone. För den kollegan beskrevs den nya folkhögskolevardagen som en omställning till ”rena science fiction”. Här är det kanske lätt att dra slutsatsen att sådana exempel i huvudsak är relaterade till ålder, men det är långt ifrån en samstämmig bild som framträder genom de samlade enkätsvaren. Den åldersmässiga skiktning

som anas visar nämligen att både de allra yngsta och de äldsta respondenterna förenas i att genomgående vara något mindre positiva till distansbaserad undervisning, jämfört med de som kan placeras i ett slags åldersmässigt mellanskikt.

De nya omständigheterna har också medfört att vissa lärare fått en ny roll i relation till sina kollegor. En lärare på särskild kurs beskriver hur kollegorna plötsligt skaffade sig motsvarande ”ungefär fem år i fortbildning när det gäller digitala verktyg”. Även de lärare som i vanliga fall arbetade på distans fick en ny mer framskjuten roll på arbetsplatsen eftersom deras kompetens plötsligt efterfrågades inom kollegiet:

Jag som är distanslärare, men har bakgrunden i mitt hantverk var ju van. Så jag fick dubbel arbetsbörda, jag tog ett helt lärarlag på fem personer och lärde dem att undervisa i keramik på distans hemifrån, hur de skulle kunna jobba till exempel. Så det blev en väldig börda. Vi var tre stycken som jobbar mycket på distans, för vi har en del distanskurser. Så då hjälpte jag till att lära ut Google Meet och Classroom och alla sådana saker, för alla var ganska oförberedda. [...] Och det var mycket psykosocialt arbete, att hålla folk över vattenytan. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

En IT-pedagog beskrev hur kollegornas kunskapsnivå lyft:

Nu har alla höjt sig så mycket i sin IT-kompetens, så nu kan man börja vara kritisk igen, men med ett underlag i stället. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Liknande synsätt uttrycks av övergripande pedagogiskt ansvariga som framhåller hur pandemin visserligen inneburit en snabbkurs i digitalisering för folkhögskolan som helhet, men att det i sin tur medfört nya frågor för folkhögskolans del. Framför allt kring hur man åstadkommer kreativitet, social dynamik och synliggör demokratiska processer.

5.2 Arbetslaget och digitala eldsjälarna som stöd

Arbetslaget tycks ha spelat mycket stor roll, både för hur omställningen upplevts och hur den rent praktiskt fungerat. Framför allt tycks arbetslaget ha varit viktigt som en arena för att dela pedagogiska och praktiska tips och idéer. I vissa fall verkar hela arbetslaget ha stärkts, medan det i andra fall snarare är relationen till en mindre grupp som framträtt som betydelsefull, medan samarbetet mer andra kollegor minskade:

Det här med arbetssituation, jag hade ju turen att vara i en sådan grupp där jag och min kollega jobbade tillsammans, så vi hade varandra och sen den deltagargruppen som vi jobbade med. Men ledningen blev väldigt osynlig och

kollegiet blev väldigt osynligt, och det var många som kände sig ganska ensamma. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Det framgår även att lokala digitala eldsjälar fått stor betydelse på de folkhögskolor där sådana personer funnits. De har då utgjort ett viktigt stöd för kollegor som inte varit så vana vid eller intresserade av digital teknik tidigare, och stöttat dem som hade svårast med att ställa om. Insikten om vikten av solidaritet i denna exceptionella situation betonas i förhållande till kollegor och arbetslag, vilket konkret manifesterats i mer flexibla samarbeten än vanligt, med tätare kontakter, samtal om pedagogik, ”pepp” i arbetet, och en allmän inställning av välvilja. Den extraordinära situationen medförde även upplevelsen av gemensamma energipåslag för vissa arbetslag:

Hos oss tror jag faktiskt att vi fick en liten kick i kollegiet alltså. Vi sågs ju på plats i början, vi åkte till arbetsplatsen och samarbetade där för att få det att fungera. Jag tror faktiskt att vi fick en liten kick där och tyckte att det var ganska roligt, till en början. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Andra beskriver att de särskilt kom att sakna sina kollegor under perioden med distansarbete:

Jag gillar att umgås och prata med folk. På det viset kan jag tycka att det blir lite så där när jag inte träffar mina kollegor på samma sätt som annars, eller som jag kan göra annars. Så på det viset så finns det fördelar och baksidor på det där också naturligtvis. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

För att ändå främja det kollegiala utbytet finns exempel på folkhögskolor där man valde att arbeta delvis på plats, även om hemarbete överlag framstår som det allra vanligaste, om än inte helt oproblematiskt ur arbetsmiljösynpunkt:

Några av oss valde att i perioder ändå åka ut till skolan och jobba därifrån, men det stora flertalet kollegor arbetade hemifrån. [...] Och när jag började fundera över, 'undrar hur det fungerar från badrummet?', så insåg jag att jag ska nog ta mig ut till skolan igen. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Det framgår att man på vissa skolor även gjort försök med att överföra arbetets sociala dimensioner till digital form, exempelvis gemensam after work:

Vi testade någon fredag, sen eftermiddag, att ha digitalt AW. Och det är kul att göra två fredagar, men sen så blev det ... Ja, vi var rörande överens om att, 'det här känns lite sisådär'. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Många beskriver dock hur perioden av distansarbete framför allt lett till insikter om de styrkor som ligger i att träffas:

Jag tror en sak som verkligen har förtydligats väldigt mycket, det är styrkan i att jobba tillsammans, vad det faktiskt är som händer med människor när man jobbar tillsammans på samma plats. Jag vill inte sabla ner de digitala lösningarna, för det är helt fantastiskt, vi lever kanske i den bästa tiden vad gäller att kunna lösa detta. På ett sätt som aldrig har varit möjligt tidigare. Så det är ju outstanding. Men just insikten att verkligen inse vad det är man kan göra när man är tillsammans, det tycker jag har blivit tydligare faktiskt. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

När det gäller hur det kollegiala samarbetet gått till ges i de samlade svaren ingen entydig bild. Hur man organiserat sig tycks ha berott på lokala avvägningar men också personliga; om man bott så nära arbetsplatsen att man kunnat ta sig dit utan kollektivtrafik har vissa valt att arbeta därifrån när det varit möjligt. Andra, exempelvis de som tillhört riskgrupper, har arbetat hemifrån hela tiden sedan omställningen i mars. Gemensamt framgår dock att viljan till samarbete med kollegorna likväl varit stark.

5.3 En period av frustration och engagemang

Flera lärare ger på olika sätt uttryck för att de anpassningar av folkhögskolans verksamhet som gjorts under pandemin har varit frustrerande. En lärare på allmän kurs sammanfattar arbetssituationen under pandemin som att: ”vi jobbar mer, men är sämre och lite mera ledsna”. En annan lärare beskriver mer specifikt hur restriktionerna under pandemin lett till återkommande besvikelser över att inte kunna göra det man planerat:

Vi skulle haft en skogsfest också, vi hade köpt massor med kulörta lyktor och skulle ha musik ute i parken och ha rejv ute. Men ja, då vart det regn så den är inställd. Men vi har i alla fall till slut sagt nu att "ja, men vi har vissa saker. Vi har ett jättefint Luciatåg för vi har vår musikallinje. Ja, nej, vi kan inte ha det i vår vackra hörsal. Nej, vi kan inte ha det i teatern, för vi kan inte köra det hur många gånger som helst och ha åtta personer i publiken. Och dessutom ska man inte sjunga". *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

Frustrationen som folkhögskollärarna ger uttryck för gäller även väldigt praktiska saker som krånglande teknik eller svårigheter i att få tag på deltagare:

Även om vi försökte ringa så var det ingen som svarade. Folk som bytte telefonnummer, för att de kanske då bytte abonnemang eller någonting, men meddelade inte att de bytte nummer. Så att det var väldigt kaosartat, skulle jag säga. Mycket energisugande för oss i personalen. *(Lärare allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Besvikelser och frustration tycks även ha lett till upplevelser av att deltagare och personal på ett överraskande och nästan rörande vis plötsligt kom att mötas kring och uppskatta de små aktiviteter och fysiska möten som trots allt var möjliga:

En eftermiddag varje år har vi lövkrattning, och i år blev det en sådan positiv grej, det var så roligt. Alla tyckte att det var så skoj även om vi hade pratat om att 'vi måste dela upp eleverna så att de är på olika ställen'. Sen hade vi varm choklad och bullar efteråt och folk bara tyckte att det var fantastiskt. *(Lärare, särskild kurs)*

Lärare i de båda fokusgruppintervjuerna betonar i hög grad den känslomässiga dimensionen av omställningen, både kopplat till deltagare såväl som till övrig personal. En lärare på särskild kurs beskriver det exempelvis som en sorg att tvingas pausa ett projekt man var inne i när pandemin slog till och restriktionerna infördes. Genomgående beskrivs även deltagarnas mående under pandemin som något som blev svårt för lärarna att hantera:

Man märkte att många led. De som har svårt att skapa kontakterna själv... finns det någon driftig så är det alltid någon tyst som hänger på och som mår ganska bra av det, men de kom på sidan. De kom aldrig med i det här digitala eller när man fick lov att åka någonstans för att promenera, så det var tungt att se. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

En lärare på allmän kurs beskriver hur man som lärare under pandemin verkligen kämpade för får umgås med deltagare och kollegor, men samtidigt tycks den solidaritet som vuxit fram i kölvattnet av pandemin varit en imponerande och engagerande upplevelse:

Jag är 80-talist och jag har aldrig under min tid upplevt den här folkhögskolemässiga solidariteten som har varit nu, den har bara funnits med förut i hur vi pratar om folkhögskolor, hur det är att vara på folkhögskola och att man är solidarisk. [...] Det här är första gången för egen del som jag kunnat applicera det på en verklighet på det sättet, och äntligen kunnat använda det begreppet och det tankesättet. Det har varit fint att kunna göra det också. När vi gör de här besluten, gör vi det för att vi ska vara solidariska, för att folk ska överleva, för att folk inte ska bli sjuka. Vi gör det för någon som vi aldrig har träffat, som vi aldrig kommer träffa. Vi har ingen aning om det hjälper, men vi gör det för att vara solidariska. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

I spänningsfältet mellan denna typ av känslomässigt engagemang och en uppfattad frustration tycks det även ha uppstått en rädsla för att viktiga dimensioner av folkhögskolans pedagogiska själ ska komma att rationaliseras bort. En lärare på särskild kurs beskriver det som att pandemin visserligen medfört viktiga lärprocesser men understryker samtidigt att ”de negativa effekterna [är] mycket större än de positiva, och jag hoppas att vi kommer kunna fortsätta med undervisning på plats”. Under fokusgruppintervjun utvecklas detta resonemang vidare av en lärare på särskild kurs som på liknande sätt betonar att den nya kunskapen om digitala verktyg som man nu fått på kollektiv nivå gör det möjligt att i framtiden bli ännu bättre på just det, och att det rentav kan ge en större pedagogisk frihet, men betonar just att detta är något som tycks väcka en rädsla hos vissa kollegor:

Det tar inte bort att man inte ska träffas, men jag tror att det väl varit en skräck lite grann hos lärarna, att ’Ja, tänk om det blir så här för evigt, behövs inte vi då? Vad ska hända med oss då?’. Och det känns ju inte egentligen som att det någonsin är aktuellt, för till syvende och sist vill vi ändå träffas. Det är där någonstans vi får det här mötet. Men det här är ett väldigt bra komplement till att lära sig, att spela in saker och så vidare. *(Lärare särskild kurs)*

Även i enkäten framträder en liknande oro i svar som att: ”Hur jag än fyller i så kommer det att visas ett positivt resultat för distansundervisning.” Sammantaget går det att förstå som ett sätt att förhindra att övriga svar tolkas alltför positivt. Uttalandet pekar också på att förändringarna som gjorts under pandemin visserligen gått relativt väl, men att själva processen också haft en känslomässig dimension relaterad till själva läraridentiteten.

5 Expresslärande om digitala arbetssätt

Av de lärare som besvarat enkäten hade knappt hälften tidigare erfarenhet av att undervisa på distans, om än i olika grad (ca en tredjedel av de lärare som besvarat enkäten uppgav exempelvis att de endast hade ringa erfarenhet). Mot denna bakgrund framgår hur omställningen under pandemin i hög grad medfört nya erfarenheter, reflektioner och kunskaper om folkhögskolläraryrollen och folkhögskolans pedagogik. En vanlig uppfattning tycks vara att omställningen inneburit mer arbete men sämre resultat. Trots det framgår även i svaren att den omställning av folkhögskolans verksamhet som skett under pandemin inneburit att folkhögskollärarna på kollektiv nivå ställts inför att reflektera kring frågan om hur folkhögskolans pedagogik kan anpassas till distans, eller omvänt; hur distansbaserade arbetssätt kan befrukta folkhögskolans befintliga pedagogik. Därmed har pandemin medfört ett slags expresslärande, på så vis att folkhögskolans lärare på mycket kort tid gjort viktiga lärdomar om digital, distansbaserad pedagogik.

6.1 Olika beredskap på olika folkhögskolor

Det framgår av det samlade materialet att olika folkhögskolor inte bara hanterat omställningen till distansundervisning på olika vis, utan också att man varit olika rustade för att hantera den plötsliga omställningen av verksamheten. Dels handlar variationerna i beredskap om den undervisande personalens olika kunskaper om digitala plattformar och arbetssätt, dels handlar det om praktiska förutsättningar som tillgång till digitala verktyg, och dels även om deltagarnas kunskaper om och tillgång till digitala verktyg. På några håll framgår att man redan strax innan Folkhälsomyndighetens rekommendationer hade börjat förbereda sig på en möjlig omställning. En lärare på allmän kurs berättar hur rektor hade bett lärarna ställa om till distansundervisning redan efter februarilovet då de första rapporterna om covid-19 kom. En annan lärare uttryckte i stället att man som folkhögskollärare visserligen är van att göra det bästa man kan efter omständigheterna, men att man däremot inte är van vid att fatta ”så

plötsliga pedagogiska beslut”. Ytterligare andra lärare betonar att deras tidigare vana vid att arbeta med vissa plattformar gjorde dem relativt förberedda inför omställningen, medan andra framför allt betonar att rekommendationerna om distans kom att medföra en form av balansgång mellan den egna arbetssituationen och deltagarnas behov. Denna balansgång tycks i hög grad ha handlat om utmaningen det inneburit att som lärare ställas inför nya erfarenheter själv, samtidigt som man ska axla ansvaret för att det förändrade arbetssättet blir ungefär likvärdigt jämfört med i vanliga fall.

Vi hade börjat jobba lite grann, att använda Google Dokument till exempel, så vi hade den här gemensamma plattformen att kunna kommunicera med deltagarna. Men vi hade inte någon jättemycket tid att faktiskt förbereda dem på, 'Vad innebär det då när vi säger att ni ska närvara på en digital lektion? Hur gör ni? Vart är det? Hur kopplar ni upp er?' Och så vidare. 'Behövs det appar i telefonen?' Och allt det här. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Bland de besvarande lärarna uppger den stora merparten att de använt bärbar dator erhållen från arbetsgivaren för den distansbaserade undervisningen, men en hög andel uppger även att de använt sin egen smartphone för ändamålet. Privat inköpta hörlurar, det egna hemmets bredband och egna program och verktyg för musikundervisning nämns också, i vissa fall som något lärarna skaffat särskilt för ändamålet distansundervisning. I vissa fall anges att man erhållit sådana verktyg från skolan, exempelvis hörlurar och musikutrustning, men det gäller inte en majoritet.

6.2 Det temporära vardagslivet under pandemin som rum för lärande

Även om det framgår att pandemin nästan omgående medfört lärande inom området digital pedagogik så framträder även bilden av att det finns fortsatt motivation för lärande om digitala arbetssätt. I vissa fall har lokala digitala eldsjälar fått rollen att närmast fortbilda sina kollegor under pandemin, på andra håll har IT-pedagoger fått en framskjuten roll. Bland folkhögskolans musiklektörer initierades en slags nationell digital studiecirkel som stöd för arbetet med att utveckla arbetsformerna under pandemin:

Det rullade också i gång en väldigt bra tråd där en stor del av Sveriges musiklinjer på folkhögskola utbytte erfarenheter och tankar och ångest kring det hela. [...] Ja, vi körde faktiskt en mejltråd med jättelåg tröskel in. Så det blev en enkel lösning, men det fungerade väldigt väl. Så vi hade lite connection där, och fick lite stöd av varandra. *(Lärare, särskild kurs)*

En lärare på särskild kurs beskriver omställningen som möjlig att genomföra men svår, eftersom den situation som uppstod gjorde att man som lärare plötsligt blev lika mycket ”elev” som deltagarna:

Plötsligt fick man motivation till att lära sig alla de här sakerna, och det är klart det är roligare då. Vi är väl inte annorlunda än deltagarna när det gäller det, menar jag. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

En annan lärare uttrycker sig liknande, men betonar också vikten av att hitta pedagogiska metoder som upplevs personliga, eftersom det tycks ge mening och motivation i arbetet:

Jag tror att det här med att bli sedd och hitta metoder som gör att man kan jobba vidare, som är väldigt personligt anpassade, där finns det ändå goda förutsättningar att få det att bli så. Även när man behöver göra om undervisningen. Jag är nästan lika mycket lärare som elev egentligen på musikinjen helt enkelt. *(Lärare, särskild kurs)*

I relation till hur andra kollegor tycktes arbeta under pandemin betonar ytterligare en lärare vikten av att skala av det oväsentliga för att finna själva kärnan i vad man vill förmedla:

De överarbetar sig så himla mycket för att de vill göra så himla mycket på distans. Och när man inte riktigt kan så blir det för mycket jobb helt enkelt, att bedriva föreläsningar och allting sådant där. Så också att skala ner, det kanske blir ännu mer fokus på vad som verkligen är det man vill komma ut med. *(Lärare särskild kurs)*

En del av att ha ställts inför de yttre omständigheter som pandemin inneburit tycks vara att det medfört viss motivation att dels klara av den uppkomna situationen, men även för att lära mer. Det aktualiserades särskilt tydligt under fokusgruppintervjun som oplanerat också fick funktionen av erfarenhetsutbyte, där en lärare till och med angav att förhoppningen om det var en viktig anledning att ens medverka. Under intervjun uppstod utbytet spontant då de deltagande lärarna ställde fördjupande frågor till varandra kring olika sätt att arbeta med grupper i exempelvis Zoom och Google Meet, hur man gör för att bjuda in deltagare till olika grupper, hur man kan koppla sin digitala kalender till olika verktyg och exempel på hur man kan arbeta med ”bikupor” för att komma ifrån den mer stumma föreläsningsformen som ofta präglas av den tystnad som kommer av videomötesprogrammets ”mute”-funktion. Någon lyfte därtill fram arbetssätt kring digitala grupprum och hur man kan organisera digitala bokcirkel, men även mer praktiska tips och erfarenheter kring hur man kan arbeta hemifrån kom upp:

Strykbräda är bra, och jag hade kursdeltagare som körde pausgymnastik och så där, trots att de är unga vuxna i det gänget. Jag var imponerad. Det var inte enkelt, men ändå enklare än vad jag trodde att det skulle vara. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

En lärare beskrev hur man provat sig fram kring olika plattformar och tipsat varandra inom arbetslaget kring olika sätt att arbeta, vilket lett till att också deltagarna uppmärksammat att det är olika upplägg hos olika lärare. Andra lärare betonar hur arbetet under pandemin gjort att de lärt sig mycket om sig själva.

6.3 Distansbaserad undervisning som krävt nya pedagogiska avvägningar

I många enkätsvar och under fokusgruppintervjuerna betonas hur man trots känslan av att inte ha valt att arbeta på distans, ändå verkat för att göra det bästa av situationen och att man därigenom kunnat finna egna vägar i det pedagogiska arbetet. Någon uttrycker det som att ”plocka russinen ur kakan” eller kunna föreställa sig hur man i framtiden kan ”fläta in” digitala moment i den ordinarie undervisningen efter pandemin. En lärare på särskild kurs beskriver att pandemin, i det hänseendet, går att förstå beskriva som en pedagogiskt intressant tid:

Mest spännande blev det faktiskt fram på hösten när man skulle dra i gång utbildning, för att se hur man kunde bygga gruppen och skapa den här känslan att 'Det är faktiskt vi' med olika typer av tips och trix för hur man ska kunna göra det på olika sätt. Det tycker jag har varit jättespännande, och det förstår jag att eleverna har uppskattat också, trots att de har saknat och saknar det här med att faktiskt träffas. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppsintervju)*

Den erfarenhet som folkhögskolans lärare skaffade sig under vårterminens mer akuta omställning tycks ha medfört förmågan att på ett bättre sätt än då göra pedagogiska avvägningar om hur och när olika undervisningsformer passar. En lärare på särskild kurs beskriver det som att inför hösten ändå kunna känna att man har viss beredskap, en plan:

I stället för att ha det som i våras, att det bara kom 'Nästa vecka ska vi gå över till distans', så har vi en plan. 'Vilken nivå ska vi lägga oss på? Var ligger vi nu? När ska vi gå över till det här? Vad är det som händer?' Så vi försöker att vara mer förberedda samtidigt som vi hela tiden försöker att behålla så mycket vi kan av det som är själen. *(Lärare, särskild kurs)*

Många lärare talar om att ha lärt sig under resans gång, det vill säga att man genom att pröva olika tillvägagångssätt i undervisning och kontakt med deltagarna kunnat finna arbetssätt som fungerat allt bättre.

De avvägningar som folkhögskollärare ställts inför under pandemin handlar å ena sidan om undervisningen och det praktiska med att hantera teknik på ett tillfredställande sätt, men även om att försöka översätta själva folkhögskoleupplevelsen till distans, vilket tycks ha varit det allra svåraste. I det samlade materialet finns dock några exempel på hur man efter viss tid kunnat åstadkomma viss folkhögskolekänsla även på distans. Framför allt tycks det handla om att få till och stötta en stabil och engagerad interaktion mellan deltagarna, gärna i mindre grupper. En lärare på allmän kurs beskriver hur det i vissa grupper fungerat "så där", medan andra grupper tack vare indelning i basgrupper lyckats bättre. Det fysiska mötet beskrivs dock ändå som "svårslaget":

Jag har en jättejätteklass med över 30 deltagare, så där har det verkligen varit läge att ha basgrupper, och det gänget, de har verkligen hjälpt varandra och stöttat och haft ganska knepiga och stora uppgifter med forskning och mycket att hålla reda på. Och man har tagit hand om varandra. De som har varit nya i gruppen, har man digitalt omfamnat. Man har använt de här konferensrummen sent på kvällarna och någon gång kunde jag höra hur det surrade på Teams, och då var det ett gäng som var inne och jobbade. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppsintervju)*

Även vissa avsteg från den sociala distanseringen och distansundervisningen framgår ha underlättat den digitala interaktionen mellan deltagare:

Det var Hangouts från början och sen Google Meet, och spela spel, och de tog promenader och så där. Det var trögt i början, men ju längre tiden gick, desto mer kom de på att de behövde varandra. Och då blev det digitalt oftast, för att de skulle slippa resa. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

En lärare på särskild kurs uttrycker sig i enkätsvar om nya pedagogiska ställningstaganden på följande vis:

Att supporta praktiskt arbete genom videosamtal är för mig relativt nytt, det har fram till pandemin endast skett ett fåtal gånger. Från att ha bedrivit huvudsakligen praktisk undervisning eller teoretisk undervisning genom praktiskt arbete har jag fått ta in helt nya inslag i kursen FÖR ATT kunna undervisa på distans.

I citatet antyds att något väsentligt som framkommit i det samlade materialet, nämligen att pandemin inte enbart handlat om att förlägga ordinarie undervisning till ett digitalt klassrum, utan att själva arbetsformerna varit tvungna att anpassas för att deltagares möjlighet till lärande ska bibehållas.

Även om lärarna själva lyfter fram det lärande som pandemin (hittills) medfört, så betonas också att det egentligen är alltför tidigt att kunna säga något om det, pandemin pågår fortfarande och erfarenheterna från vårterminen 2020 ligger för nära i tid. I enkäten skriver någon därför att: ”Det är lite för tidigt att genomföra denna typ av enkät och förvänta sig ett rättvisande svar. Pandemin är inte över och konsekvenserna av våren har ännu inte fullt ut visat sig.”

6.4 En digital folkhögskolemänniska träder fram

Trots att det i enkätsvaren framstår som att delar av folkhögskolans ordinarie verksamhet har gått förlorat eller varit svår att åstadkomma med bibehållen kvalitet så framträder samtidigt bilden av att man övergripande fått syn på en ”ny” slags deltagare som kommit mer till sin rätt på distans. I enkätsvaren och intervjuerna framgår att det är något som förvånat lärarna överlag, men särskilt förvånande tycks det vara att så många inom gruppen deltagare i behov av särskilt stöd tagit kliv fram och klarat studierna bättre än vanligt. Framför allt lyfts deltagare med neuropsykiatriska funktionshinder fram som en grupp vars prestationer förbättrats under pandemin. Många lärare betonar dock även hur deltagare som i vanliga fall

har svårt att hävda sig socialt kunnat ”blomstra” under perioden med distansbaserad undervisning:

Vi hade några som verkligen briljerade, som vi trodde att 'Hjälp, de här kommer aldrig klara sig och gå vidare till högskola', som de kanske ville. Men de visade på ett helt annat sätt framfötterna. Så vi hade några som vi verkligen inte trodde på som gick framåt i distans. Och de vi tappade, det är nästan de som vi hade tappat ändå, även på plats. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Att en ny slags deltagare trätt fram genom de förändrade arbetssätten tycks i hög grad ha överraskat lärarna:

Jag känner också väldigt väl igen mig i det här att vissa briljerade, som man aldrig trodde; 'Herregud, det här går ju hur bra som helst'. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Men även deltagarna själva verkar ha blivit förvånade av att ha upptäckt nya sidor hos sig själva:

Även bland deltagarna tror jag det var många som ändå upptäckte, ja men som vi varit inne på tidigare, att de upptäckte sidor hos sig själv som de kanske inte trodde att de hade. *(Lärare, allmän kurs, fokusgruppintervju)*

Vissa lärare beskriver hur tröskeln att delta i undervisningen sänkts under pandemin. En lärare på särskild kurs beskrev i fokusgruppintervjun att det var förvånande att vissa var mer närvarande, och resonerade kring att det möjligen kan ha berott på att det ”var mycket lättare att bara slå på datorn”.

En lärare på allmän kurs resonerade på liknande vis kring lärarnas utveckling i förhållande till distansbaserad undervisning, och poängterade att den påtvingade digitaliseringen av folkhögskolans verksamhet gjort pedagogiken mer demokratisk eftersom en så stor andel av lärarna nu fått likvärdiga kunskaper och erfarenheter. Det i jämförelse mot tidigare, då man kanske inte haft tillräckligt med egen motivation för att lära sig. Innan pandemin var det istället beroende av intresse om man använde digitala verktyg eller inte. Andra lärare har lyft fram hur man i framtiden ser fram emot att fortsätta arbeta med vissa moment digitalt, just för att man nu upptäckt att det fungerat bättre i relation till vissa innehåll i undervisningen, eller att det bidragit till en bättre och tydligare struktur i arbetet. Det betonas också att de digitala verktygen är något man behöver lära sig, vänja sig vid och i slutändan bli trygg med att använda:

Det här med Teams och så, att det var lite problematiskt i början. Det tar en liten stund innan man lär sig. Och nu känns det tryggare med att jobba på distans. *(Lärare, särskild kurs, fokusgruppintervju)*

Möjligheten att samla undervisningsinnehåll på en och samma plattform lyfts genomgående fram som en positiv effekt av coronaomställningen, särskilt i relation till deltagare som annars haft svårt att organisera sina studier. Tack vare de digitala verktygen behöver de, och lärarna, inte längre hålla koll på olika pärmar, papper och annat material – allt finns nu på samma ställe.

6 Analys och diskussion

De frågeställningar som legat till grund för denna delstudie har övergripande handlat om att utveckla kunskap om hur allmän, särskild och studiemotiverande folkhögskolekurs har organiserats under pandemin samt hur folkhögskolan som helhet arbetat med deltagare inom dessa olika kurser, och vilka erfarenheter det har det genererat. Jämfört med tidigare studier om distansbaserade arbetssätt inom folkhögskolans verksamhet är denna delstudie, med dess fokus, inriktning och resultat därför speciella. Detta då den distansbaserade undervisning som står i fokus har ramats in av de yttre omständigheter som coronapandemin burit med sig. I sammanhanget är det dock viktigt att poängtera att den omställning som skett har ägt rum i en tid då samhället, inbegripet folkhögskolan och själva vardagslivet i Sverige, i hög grad redan är digitaliserat. På så vis skiljer sig delstudiens yttre ram också från den som skrivits fram i tidigare studier och rapporter om distansundervisning på folkhögskola där digitalisering i hög grad framställts som en framtidsfråga (se Andersson, Landström & Laginder, 2006). De pedagogiska erfarenheter som framkommit av denna delstudie väcker därför intressanta frågor för framtiden, exempelvis kring vad som är folkhögskolans pedagogiska särart i digitaliseringens tidevarv då det till skillnad från tidigare de facto framstår som möjligt att forma en sammanhållen folkhögskoleupplevelse även med vissa mått av fysisk distans. Denna förändrade omständighet återaktualiserar i sin tur frågan om vad som är folkhögskolans pedagogiska särart.

7.1 Pandemin som pedagogisk kris

Ordet kris betyder inte bara sammanbrott, utan pekar även på nya möjligheter – och kris är därför i båda bemärkelsen en relativt god beskrivning av det nya, tillfälliga vardagsliv som plötsligt blev en realitet för folkhögskolan under våren 2020 och igen under andra delen av hösten samma år. Såväl lärare som pedagogiskt ansvariga ger också uttryck för att pandemin med direktiv om distansundervisning medfört en slags pedagogisk identitetskris för folkhögskolan på ett övergripande plan. Många lärare uttrycker exempelvis hur coronarestriktionerna om social distansering och distansundervisning närmast vände upp och ner på den undervisningstradition som råder i folkhögskolan. Därmed handlade

övergången till distansbaserad undervisning inte bara om en praktisk omorganisation av folkhögskolans pedagogiska praktik, utan om att i all hast ställas inför att göra nya pedagogiska ställningstaganden med hänsyn till deltagarperspektiv såväl som själva undervisningens art – i vissa fall med helt nya digitala verktyg.

På allmän kurs tycks denna pedagogiska kris särskilt ha tagit sig uttryck i relation till ställningstaganden kring just deltagarperspektivet. Lärarna ger uttryck för att i hög grad ha ställts inför att på ett annat sätt än vanligt möta och ta hänsyn till enskilda deltagare, vilket i sin tur åtminstone delvis tycks ha berott på videomötesprogrammets begränsningar att på ett enkelt sätt överföra ett helt klassrum med alla dess dimensioner till distans. På särskild kurs framträder tydligt en rent praktisk dimension av coronaomställningen som den främsta svårigheten då det varit både utmanande, svårt och i vissa fall omöjligt att överföra praktiska och estetiska kursinnehåll till distans. På studiemotiverande folkhögskolekurs verkar lärarna ha ställts inför att hantera båda dessa delar; deltagarperspektivet och undervisningsinnehållet på ett sätt som ger vid handen att denna kurstyp har varit allra svårast att på ett tillfredsställande sätt anpassa till distans.

De möjligheter som aktualiserats genom den omvälvning av folkhögskolan som pandemin medfört tycks i hög grad ha tagit sig uttryck i nya pedagogiska diskussioner, konkreta avvägningar och personliga reflektioner om vad det innebär att vara folkhögskollärare under denna tid och i förhållande till de omständigheter som rått – men i förlängningen också mer allmänt. Vissa, såväl deltagare som lärare, tycks ha upptäckt en ny pedagogisk form som de själva inte visste att de skulle eller kunde trivas med. Andra har funnit att de inte alls trivs med distansbaserad undervisning, och ytterligare andra har ännu inte hunnit reflektera kring det arbete som gjorts under pandemin. Majoriteten av lärarna ger dock uttryck för att de oavsett pedagogisk preferens längtar tillbaka till något slags normaltillstånd där det går att planera det pedagogiska arbetet igen.

7.2 Det förlorade mötet – väcker frågor om folkhögskolans pedagogik

Genomgående framträder det som att interaktion mellan deltagare är det som varit allra svårast för folkhögskolan att bibehålla med de distansbaserade arbetssätt som utformats under pandemin. En fråga som uppkommit genom analys av lärares och pedagogiskt ansvarigas utsagor i

denna delstudie är därför hur man i framtiden kan arbeta för att skapa och stötta deltagarinteraktion på distans, och även hur man kan arbeta för att åstadkomma den särskilda folkhögskolepedagogiken när deltagare inte befinner sig på samma plats. Även om distansbaserade arbetssätt visat sig ha vissa fördelar för vissa deltagargrupper och för vissa kursinnehåll så lämpar det sig dock inte lika väl för alla kurser, och inte heller för alla deltagare.

Mötet tycks dock inte bara handla om att fysiskt träffas; utan om att mötas på ett sätt som är speciellt för folkhögskolans pedagogik. Lärare uttrycker det i enkätsvaren som att man är van vid att kunna fånga upp sådant som sker i klassrummet; man ser vilka som behöver hjälp, märker deltagarnas reaktioner på undervisningen, och samtal som initieras i klassrummet kan fortsätta vidare ut på rasten. Eftersom dessa mer sociala dimensioner av undervisningen har varit svåra att direkt översätta till distans tycks frågan om mötet också ha föranlett pedagogiska reflektioner om vad som egentligen kan räknas som ett folkhögskolepedagogiskt möte. Även om det framgår att interaktion varit svårt att få till i relation till deltagarna, så finns överlag goda exempel från hur samarbetet tycks ha fungerat mellan lärare och i arbetslag. I dessa, ofta små grupperingar, framträder bilden av att interaktion och social dynamik ändå har upprätthållits relativt väl. Det ger vid handen att den distansbaserade interaktionen kan vara beroende av sådant som gruppstorlek, hur väl samarbetet är etablerat sedan innan, men även att mötet fyller en tydlig funktion och har ett visst mål eller syfte.

På ett mer övergripande plan har den distansbaserade undervisningen under pandemin medfört ett väldigt påtagligt tydligt möte med digital teknologi på ett sätt som gör det möjligt att diskutera erfarenheterna som gjorts i relation till den pågående digitaliseringens övergripande konsekvenser för folkhögskolan. I tidigare rapporter om digitalisering av folkbildningen (Folkbildningsrådet, 2019) har det framkommit hur man närmast stått och stampat vid förståelsen av digitalisering som i hög grad en fråga om tekniska verktyg. Med det kollektiva mötet med digital teknologi som pandemin nu medfört har digitaliseringsprocesserna också fått andra dimensioner. Framför allt framträder det hur kunskap om digitala verktyg leder till en bättre förmåga att värdera hur och när de bäst fungerar, samt för vilka deltagare.

7.3 Coronapandemin som digital bildningsresa

Övergripande framträder bilden av att en av de svåraste processerna varit att balansera mellan att själv lära sig något nytt i rollen som lärare, och

samtidigt ansvara för deltagarnas utbildning och lärande. Denna process kan liknas vid att som lärare ha hamnat på en ofrivillig digital bildningsresa, i viss mån jämsides med deltagarna, och det är tydligt att det varit långt ifrån en oproblematiserad erfarenhet. Snarare tycks denna resa tvärtom ha väckt nya tankar men också känslor kring själva lärarrollen. Några lärare beskriver exempelvis i enkäten hur arbetet under pandemin bidragit till att man lärt sig mer om sig själv, men den distansbaserade undervisningen tycks också ha medfört att man som lärare fått en ny syn på deltagarna, där individen hamnat mer i centrum. Det verkar i sin tur ha burit med sig nya möjligheter i det pedagogiska arbetet, men inte enbart. Individens accentuerade roll har nämligen också inneburit att folkhögskolans lärare i viss mån ställts inför nya pedagogiska dilemman, exempelvis kring deltagares hemmiljö, tillgång till digitala redskap och psykiska mående. Även om det inte beskrivs explicit så går det ändå att ana att denna dubbla process, där deltagare och lärare lär tillsammans, är en del av styrkan och kärnan i folkhögskolans pedagogik. På så vis tydliggör erfarenheterna under pandemin att lärande på folkhögskola rymmer såväl relationer som nya kunskaper. I vanliga fall är det kanske något som är allra mest påtagligt för deltagarna, som inte har samma erfarenhet som lärarna att luta sig mot.

Genomgående framträder hur de distansbaserade arbetssätt som utformats under pandemin varit i hög grad lokala, och baserade på den enskilda folkhögskolans förutsättningar, deltagare, lärare och beroende på själva kursinnehållet. Överlag går det dock att se hur man på bred front lärt sig hantera digitala verktyg som medel för undervisning och interaktion. Videomötesprogram som Teams, Zoom och Google Meet har använts på så gott som alla folkhögskolor, och kollegor har stöttat varandra i att utveckla undervisningen med hjälp av sådana verktyg. Sammantaget framträder det lärande som skett därför fortfarande som en slags digital folkhögskolepedagogik i vardande.

I viss mån kan den upplevelse som lärarna ger uttryck för förstås i relation till tidigare studier om distansbaserad undervisning på folkhögskola, som det verkar ha funnits ett visst motstånd mot. I Riomar och Rydbo (2002) framstår det som att distansundervisning exempelvis främst tolkats som ersättning för ordinarie undervisning för grupper som annars skulle ha svårt att delta överhuvudtaget. Under rådande pandemi framstår liknande, att distansbaserad undervisning skett som substitut i väntan på återgång till det normala. Ett sådant förhållningssätt kan förmodas ha viss betydelse för sådant som engagemang och känslan av meningsfullhet i arbetet.

7.4 På väg mot nya insikter i väntan på det normala

Det framgår att en rad moment har ställts in eller utgått till följd av restriktionerna under pandemin, inte enbart på grund av folkhögskolans distansundervisning utan även då sådant som muséer och andra platser där man normalt sett gjort studiebesök har hållit stängt. I vissa fall har man valt att ställa in i stället för att överföra till distans, exempelvis olika slags uppträdanden och även föreläsningar med externa, särskilt inbjudna talare nämns i enkätsvaren – alltså moment som mycket väl hade kunnat gå att genomföra med digitala videomötesprogram. Det framgår i vissa fall som att man gjort dessa avvägningar med en avvaktande ambition i väntan på det normala. Därmed uttrycks att man på vissa håll ha skjtit upp moment, hellre än att se dem som inställda. Givet att pandemin visat sig pågå längre än vad någon kunnat förutse så går det därmed också att se hur vissa pedagogiska möjligheter uteblivit; möjligheter som hade kunnat berika folkhögskolans pedagogik under denna period. Mot denna bakgrund är det därför möjligt att se hur digitala verktyg framöver skulle kunna användas för att komplettera folkhögskolans verksamhet ytterligare, särskilt med tanke på den gedigna erfarenhet av, och kunskap om, distansbaserade arbetssätt som pandemin medfört. Livesända uppträdanden skulle exempelvis kunna nå en större publik även utanför folkhögskolan, digitala studiebesök skulle göra det möjligt att besöka platser som är geografiskt avlägsna och digitala videomötesprogram skulle göra det möjligt att i än högra grad än tidigare bjuda in externa föreläsare. Dessa möjligheter aktualiseras genom de erfarenheter som folkhögskolorna ger uttryck för i denna delstudie, och blir en del av den digitala bildningspraktik som öppnat sig till följd av de restriktioner som pandemin medfört.

Med avstamp i det samlade materialet som utgör denna delstudie har det blivit tydligt att det finns en rad föreställningar om vad folkhögskolan är och bör vara. De lärare som inte ensidigt hållit fast vid synen på den pedagogiska verksamheten under pandemin som något övergående har möjligen haft lättare för att stärkas i den digitala bildningen, både för egen del men också i förhållande till deltagare. Oavsett personlig uppfattning så framstår det dock som att den tillämpade fördjupningen av distansbaserad, digital undervisning medför ett mer nyansrikt pedagogiskt omdöme i relation till den digitala samtiden. På vissa skolor har det medfört en slags rollförändring där digitala eldsjälar fått en mer framträdande och mer betydelsefull position. Överlag framträder dock bilden av att det finns vissa nostalgiska uppfattningar och tysta dimensioner av den samlade erfarenhet som pandemin och de distansbaserade arbetssätten medfört. Johannisson

(2001) beskriver nostalgi som en mänsklig känsla i oroliga tider, och i delstudien tar det sig uttryck i svårigheten att exempelvis verbalisera vad det är som gått förlorat med det omställda mötet. Detta trots att majoriteten av lärarna ändå framhåller det som en förlust.

Det bör framhållas att de distansbaserade undervisningsmetoder som använts under pandemin självfallet har sina begränsningar. De fungerar olika väl för olika lärare i mötet med olika deltagare och i förhållande till olika undervisningsinnehåll. Det är dock viktigt att komma ihåg att det även gäller för det fysiska klassrummet som också har sina begränsningar, vilket blivit särskilt tydligt i relation till deltagare som blommat upp och briljerat på distans. Därmed förstås det fysiska respektive det digitala klassrummet som två skilda pedagogiska genrer som ramas in av de möjligheter och begränsningar som uppstår i respektive rum. Den erfarenhet som folkhögskolan nu fått av den digitala undervisningsgenren går därmed att likna vid en utbyggnad – där ett nytt rum har tillkommit samtidigt som alla de gamla salarna finns kvar. Genom de svar som lärare och övergripande pedagogiskt ansvariga lämnat i denna delstudie så framstår det också tydligt att man nu fått något nytt i form av nya erfarenheter, nya pedagogiska avvägningar, exempelvis kring nya frågor om relationen mellan folkhögskolans lärare och dess deltagare kring digitaliseringens komplexitet. Dock framträder också behov av att vidareutveckla pedagogiska digitala umgängesformer och en digital samtalsmetodik. I båda dessa avseenden finns goda möjligheter för folkhögskolan och folkbildningen att bli en viktig samhällsaktör givet de erfarenheter som nu gjorts.

Referenser

Andersson, E., Landström, I., & Laginder, A. M. (2006). *Lärande och vardag. Om gränsöverskridande i folkbildning på distans*. Stockholm: Folkbildningsrådet

Clarke, V. & Braun, V. (2017) *Thematic Analysis. The Journal of Positive Psychology* 12.3 (2017): 297-98. Web.

Jansen, H. (2010). *The logic of qualitative survey research and its position in the field of social research methods. In Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. 11, No. 2).

Johannisson, K. (2001) *Nostalgia: En känslas historia*. Stockholm: Bonnier

Folkbildningsrådet (2019) *Digitalisering inom folkbildningen. Hur ser det ut idag och vilka utmaningar finns framöver?*

Riomar, S., & Rydbo, M. (2002). *FOLKBILDNING PÅ DISTANS-VARFÖR?* (No. 2002, p. 02). Göteborgs Universitet, Inst, för pedagogik och didaktik. IPD-rapport.

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Studentlitteratur.

